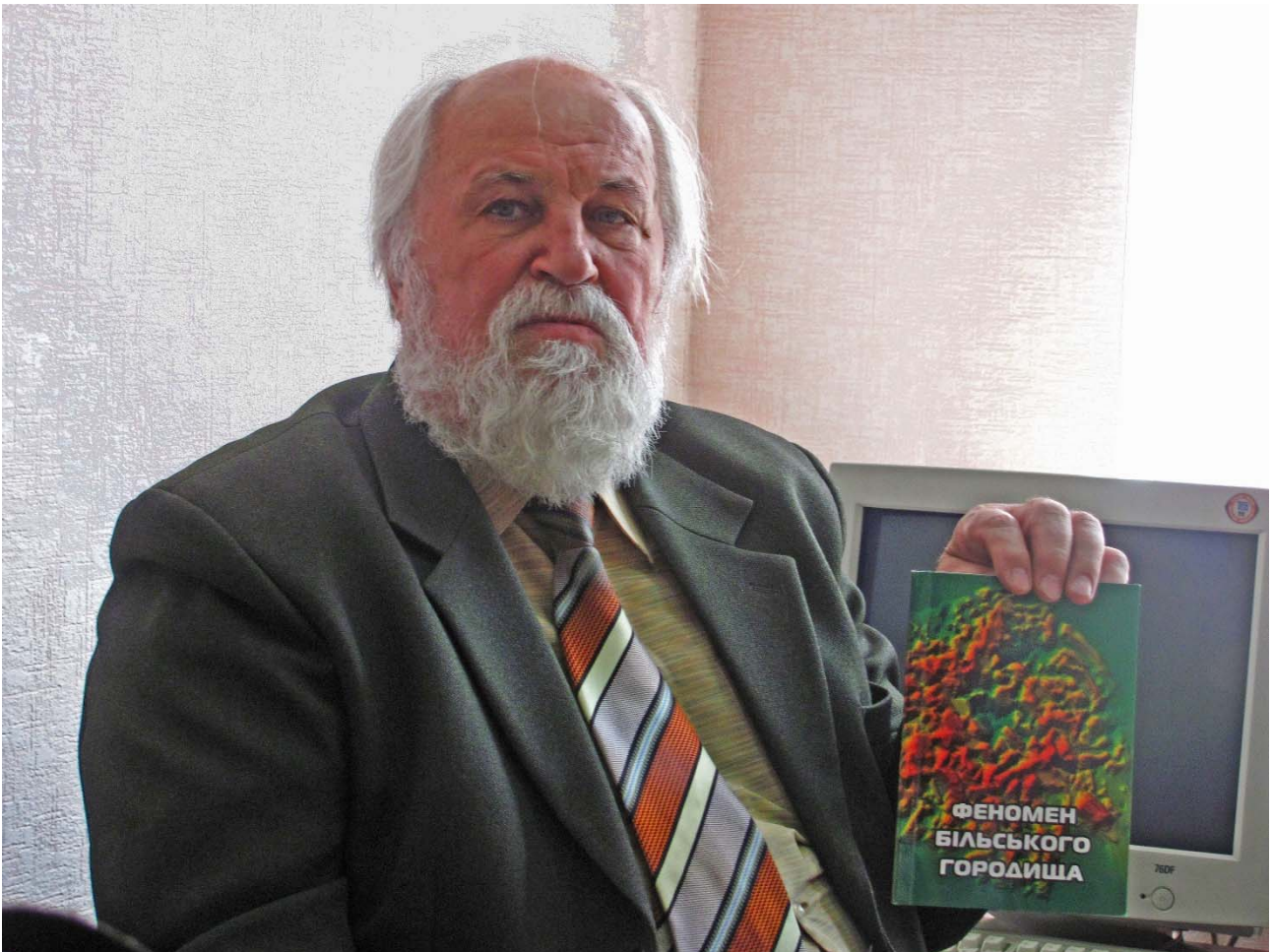

ПЕРСОНАЛІЇ

Полідович Ю.Б.

**«А В ДІЙСНОСТІ ВСЕ БУЛО ІНАКШЕ !»
(до ювілею Владислава Петровича Андрієнка)**

Слова, винесені у заголовок ювіляр любить повторювати, коли бере участь у якійсь жвавій дискусії (часом ним же ініційованій) студентів або колег. В університеті Владислав Петрович зазвичай спостерігав за дискутуючими, підкидував питання, а коли апелювали до нього, як до викладача або старшого колеги, витримував паузу, посміхався в бороду і частенько говорив своє коронне: «А в дійсності все було інакше!».

Важко розповісти про людину, склеюючи картину її життя та творчості з окремих оповідань, спогадів, зустрічей, розмов, поїздок, статей. І розуміючи це, все ж спробую...

Народився Владислав Петрович Андрієнко навесні передвоєнного 1939 р. в селі Уплатне Близнюківського р-ну на Харківщині. Вже за два з половиною роки він опинився у вирі страшної війни: лінія фронту із запеклими боями кілька разів проходила через село. Вціліти в тих умовах було важко. Справжнім ангелом-охоронцем сім'ї Андрієнків стала бабуся і, можливо, саме завдяки її молитвам родина вижила і, навіть, вистояла хата, хоча село було майже повністю зруйноване. Та з війни не повернулася мати, яка служила у санітарній частині.

Тоді, у 1940-ві, мабуть, і склався характер нашого ювіляра, притаманні йому неспішність, смакування кожної миті життя, своєрідне відчуття майбутнього.

Життєві й наукові інтереси визначилися, коли Владислав Андрієнко, вже цілком дорослим, поступив на історичний факультет Харківського державного університету ім. М. Горького. Такий вибір, можливо, був обумовлений, зокрема, й тим, що його дід на початку ХХ століття працював на розкопках курганів у самого Василя Олексійовича Городцова. В університеті певним взірцем і першим вчителем для Андрієнка став відомий дослідник античних міст, завідувач кафедри давньої історії та археології, професор Костянтин Едуардович Гриневич.

По закінченні університету 1962 р. Владислав Петрович працював лаборантом історичного факультету (березень 1962 – вересень 1964), а з вересня 1964 р. по листопад 1970 р. був завідувачем археологічного музею університету, надалі, протягом 1970-1973 рр. навчався в аспірантурі. Всі ці роки Владислав Петрович тісно співпрацював з Борисом Андрійовичем Шрамком, скіфологом і дослідником старожитностей у різних областях Східної України. І саме ця співпраця з вольовою, енергійною та цілеспрямованою людиною, фронтовиком, вдумливим і допитливим науковцем, якого Андрієнко вважає ще одним своїм вчителем, стала для студента, а згодом молодого дослідника, визначальною.

Найперше ім'я Шрамка пов'язане з дослідженням великого Більського городища скіфського часу у Котелевському р-ні Полтавської обл., що розпочалося 1958 року. Перші роки досліджень проводилися у тісній взаємодії з експедицією Московського університету, яку очолював знаний скіфолог, професор Б.М. Граков. У проведенні робіт було чимало труднощів, але саме тоді спільними зусиллями була вироблена методика фіксації матеріалу, ведення польової документації, налагоджено механізми комплексного дослідження скіфських лісостепових пам'яток і проведення археологічних практик студентів. Вирішенню різних задач сприяла дружна команда одностудентів, викладачів-науковців, аспірантів та студентів, які згодом також стали відомими вченими: В.П. Андрієнко, В.І. Гуляєв, А.М. Хазанов, А.І. Шкурко, О.М. Черепанова, В.К. Міхеєв, В.І. Кадєєв, А.О. Моруженко та багато інших. Склалася харківська школа дослідників доби раннього заліза Східної Європи.

Ареал досліджень, що проводила Скіфо-слов'янська археологічна експедиція під керівництвом Б.А. Шрамка, був широким. Проводилися активні роботи й на інших пам'ятках: городищах Люботинському і Караван, селищах, курганах. Було здійснено непросту за організацією розвідку по декільком районам Білгородської, Харківської та Курської областей (1958 р.). Проводилися обстеження скіфських пам'яток у Правобережній Україні в Київській, Черкаській та Вінницькій областях. Тоді вдалося побувати на таких відомих городищах, як Пастирське, Макіївське, Буда-Макіївське, Немирівське. Було організовано спеціальну розвідку з дослідження «Змієвих валів» на Переяславщині. З часом Б.А. Шрамко, вимогливий археолог-польовик, почав довіряти Владиславу Петровичу ведення розкопів. Так було на Люботинському городищі, Західному та Східному укріпленнях Більського городища, на курганному могильнику Скоробор.

Б.А. Шрамко всіляко стимулював самостійні дослідження своїх учнів. У 1967-1968 рр. В.П. Андрієнко разом з В.К. Міхеєвим і В.З. Фрадкіним проводили розвідки на Харківщині, під час яких, зокрема, були відкриті скіфське селище Мисове-2 й поселення доби бронзи в уроч. Дровосіки біля с. Западенька, два скіфських селища біля с. Велика Гомольша в Готвалівському р-ні та ін. У 1972 р. В.П. Андрієнком разом з А.К. Дегтярем було відкрито поселення черняхівської культури Войтенки 1 і 2 у Валківському р-ні. Пізніше тут проводили розкопки А.Г. Дьяченко (1975 р.) та М.В. Любічев (від 2004 р.), а отримані результати дозволили зробити висновок, що цей комплекс має всі перспективи стати головною хронологічною шкалою заселення території Східної України у пізньоримський час.

Важливим стало дослідження В.П. Андрієнком майданів (польові обстеження проводилися у рамках робіт Скіфо-слов'янської археологічної експедиції) – загадкового типу археологічних пам'яток, розповсюджених переважно в українському лісостепу. Ще й досі у популярній літературі та журналістських репортажах їх називають культовими спорудами

давніх часів. Проте саме В.П. Андрієнкові вдалося з'ясувати, що майдани є залишками діяльності у XVI–XVIII ст. селітроварів, які використовували насипи давніх курганів або ж вали городищ для виготовлення селітри, важливої складової пороху [Андрієнко 1971].

Вагомим внеском у дослідження скіфської культури стала дисертація на здобуття наукового ступеню кандидата історичних наук, присвячена дослідженню землеробських культурів скіфського населення Лісостепу і захищена 1975 р. [Андрієнко 1975]. Вона визначила один з головних наукових інтересів ювіляра – дослідження духовної культури давніх часів, що розпочалося з подачі його вчителя Б.А. Шрамка. В дисертації було детально розглянуто культові предмети, найперше – глиняні зоо- та антропоморфні статуетки, що досить часто трапляються на поселеннях Лісостепової Скіфії, а їх поява відноситься до часів білогрудівської (першої) та чорноліської (другої) культур доби бронзи та перехідного періоду; було проведено детальний аналіз різних геометричних мотивів (астральних знаків, символів води й рослинності), що трапляються на керамічних, бронзових та кістяних виробках і мають культово-магічне значення; було приділено увагу важливій частині культів – жертвоприношенням, залишки яких, зокрема, дозволили всебічно проаналізувати спеціальні споруди, присвячені культовим церемоніям. Дослідження археологічних свідчень дозволили В.П. Андрієнкові зробити огляд головних культів, пов'язаних з землеробством, що існували у населення скіфського часу (вогню, сонця, рослин тощо), а також викласти своє бачення характеру «священних дарів», начебто отриманих скіфськими царями від богів, про які йде мова в четвертій книзі давньогрецького історика Геродота, та головних рис культових обрядів календарного циклу, що існували у лісостепових племен.

Закінчення аспірантури й захист дисертації стали поворотними у житті В.П. Андрієнка. У травні 1973 р., згідно призначення МВССО УРСР, його було зараховано асистентом кафедри загальної історії Донецького державного університету, і Владислав Петрович переїжджає до Донецька, а його діяльність відтоді пов'язана з історичним факультетом університету. Вже у вересні 1973 р. його було обрано старшим викладачем кафедри загальної історії, а від жовтня 1978 р. В.П. Андрієнка зараховують доцентом кафедри археології, історії стародавнього світу і середніх віків, на якій він пропрацював до її розформування (1999 р.). Протягом червня 1991 р. – червня 1996 р. В.П. Андрієнко обирався завідувачем кафедри археології. Наступні 1999-2012 рр. він був доцентом кафедри всесвітньої історії Донецького національного університету. Протягом багатьох років Владислав Петрович був секретарем Вченої Ради історичного факультету Донецького держуніверситету.

За час роботи в університеті Владислав Петрович викладав археологію, історію первісного суспільства, історію Стародавнього Сходу, вів спецкурс з історії мистецтва. Важливим було наукове керівництво студентськими курсовими й дипломними роботами, а також проведення археологічної практики.

Свою сферу наукових інтересів в одній з університетських анкет ювіляр визначив так: «матеріальна та духовна культура племен Лісостепової Скіфії, передусім, басейну Ворскли, хронологія та синхронізація пам'яток Євразії початку раннього залізного віку, культова символіка, методи дослідження стародавніх речей (структурний, семіотичний та ін.); етимологія (назви давніх етносів, соціальних термінів, топонімів, лексем сакральної сфери і ін.)».

Головні ж зусилля наукової діяльності були спрямовані на дослідження пам'яток Лісостепової Скіфії, насамперед Поворскля. В 1974 р. ним було досліджено два зольники на селищі VI–III ст. до н.е. біля с. Олефірщина Диканського р-ну Полтавщини та відкрито в його околицях ще три селища скіфського часу [Андрієнко 1974]. А з наступного 1975 р. були продовжені розкопки селища VIII–VI ст. до н.е. неподалік с. Пожарна Балка Полтавського р-ну, які були розпочаті ще 1949 р. І.І. Ляпушкіним (ІМК, м. Ленінград). Це були одні з масштабніших і довготривалих розкопок поселення ранньоскіфського часу у вітчизняній скіфології, що здійснювалися (з невеликими перервами) до 1992 р. Було отримано чимало різнопланових матеріалів, аналіз яких, разом із польовими спостереженнями, дозволив створити надійну хронологічну шкалу, яка є визначальною для ранньоскіфських пам'яток Лівобережного Дніпровського Лісостепу. Базовою на поселенні є не вертикальна, а

горизонтальна стратиграфія. За допомогою стилістичного та кількісного аналізу В.П. Андрієнкові вдалося виділити чотири територіально-хронологічні групи, що характеризують певний етап життя поселення, яке продовжувалося у межах близько 750-600 рр. до н.е. [Андрієнко 1989а; 1989в; 2000]. Найдавніше населення в даній місцині виникло на самому початку жаботинського етапу чорноліської культури, коли в матеріальній культурі ще були «живими» окремі елементи культури фінальної фази правобережних пам'яток Середнього Подніпров'я типу Суботівського і Чорноліського городищ. Про це свідчать матеріали західної частини поселення. З того часу життя на даному поселенні, на думку В.П. Андрієнка, продовжувалося без будь яких перерв щонайменше упродовж ста років. Друга і третя групи (південні та північні розкопи) характеризують початок скіфського періоду. Вже у другій групі з'являються такі предмети, як вироби у скіфському «звіриному стилі», рогові псалії з трьома отворами, блюда з пісковуку, глибокі блюда з наліпним валиком. Тенденції у розвитку матеріальної культури продовжуються й на третьому етапі, у фіналі якого з'являються перші знахідки античного імпорту: скляні намистини і фрагменти амфор. Відповідно, дані етапи синхронізуються В.П. Андрієнком з такими пам'ятками як Келермеські кургани Прикубання (другий) і курган Темір-Гора (третій). Четверта група (східна частина поселення) також характеризується матеріалами ранньоскіфського часу, але вже з виразними елементами античного імпорту, які дозволяють датувати його останньої чвертю VII ст. до н.е. Коли поселення припинило функціонувати, старі садиби стали використовувати як місця поховань (VI-V ст. до н.е.).

Поряд з поселенням було досліджено 12 курганів з двох груп. Кургани були здебільшого пограбованими, проте вони також дали виразний матеріал, який допоміг підтвердити хронологічні спостереження на поселенні [Андрієнко 1995].

Під час розкопок, окрім великої кількості керамічного матеріалу, було знайдено й цікаві «індивідуальні» знахідки: бронзові вістря стріл, деталі кінської вузди, глиняні статуетки, вироби у скіфському «звіриному стилі» тощо. Одним з цікавих результатів стало розвінчання ще одного своєрідного міфу. У публікації результатів розкопок поселення Пожарна Балка у 1949 р. І.І. Ляпушкін розмістив фото та інформацію про наземні зображення (рельєфи), зокрема, птахів, що були зафіксовані під шарами зольника [Ляпушкін 1951, с. 129-130, рис. 43б]. Дану знахідку поставила під сумнів Г.Т. Ковпаненко, вважаючи рельєфи «вितворами» нір землерийних тварин [Ковпаненко 1967, с. 52-53], а відомий академік Б.О. Рибаків, навпаки, підтримав і переопублікував фото в одній зі своїх монументальних монографій [Рыбаков 1981, с. 334]. У 1983 р. В.П. Андрієнко перевіряв дану інформацію, повторно дослідивши розкопи І.І. Ляпушкіна. З'ясувалося, що зображення були утворені складним сплетінням нір і перед фотографуванням були позначені вапном (як про те розповіли місцеві мешканці, що колись брали участь у розкопках) [Горбов, Кабанова 2010, с. 94].

Для багатьох поколінь студентів очолювані Владиславом Петровичем експедиції стали справжньої школою не тільки археології, але й життя. Так само, як і керівництво ним курсовими та дипломними роботами, організація роботи студентського наукового гуртка. Все це (нарівні з внеском інших викладачів університету А.О. Моруженко, Д.С. Цвейбель, Т.О. Шаповалова і В.А. Косікова, діяльністю новобудовної експедиції ДонДУ) сприяло становленню донецького осередку археології, що став, за визнанням колег, певним феноменом в Україні.

Владислав Петрович продовжував цікавитися дослідженням давнього мистецтва та релігійних вірувань давніх народів. Цьому був присвячений його спецкурс, на якому можна було ознайомитися з важко доступними у 1970-1980-ті роки виданнями, почерпнути чимало цікавої інформації та спостережень. Його інтерес поширювався й на опанування новітніми на той час структурно-семіотичними методами дослідження. Цьому напрямку було присвячено кілька виступів на конференціях, семінарах, невеликі тези. Про це багато говорилося у спілкуванні зі студентами, які жадібно сприймали все нове, що дозволяло заглибитися у минуле і розкрити його таємниці. І це стало поштовхом до їхніх власних досліджень. Так, Володимир Горбов, який став дослідником пам'яток доби пізньої бронзи, проблеми духовної культури порушував майже у кожному своєму дослідженні. Саме завдяки Владиславу Петровичу, Юрій Полідович поринув у

незвичайний світ скіфського мистецтва та релігії. Семіотичні дослідження визначилися як провідні для Валерія Кузіна, який свої публікації в цій царині підписував як Кузін-Лосев. Олександр Євглевський виступив ініціатором, редактором і видавцем трьох томів університетської серії збірників «Структурно-семиотические исследования в археологии». А ось в обговоренні проблем дослідження ранньоскіфських пам'яток, найперше їх хронології, головним партнером Владислава Петровича став В'ячеслав Підобід.

За минулі роки Владиславом Петровичем зроблено чимало. Але є багато планів на майбутнє. Хотілося би побажати ювілярові довгих та плідних років, сил та творчої наснаги. А ми, вдячні учні, колеги, читачі, з нетерпінням чекатимемо на нові дослідження і публікації Владислава Петровича Андрієнка.¹

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

I. Архівні матеріали

Андрієнко В.П. Отчет о раскопках и разведках на территории Харьковской и Полтавской обл. (г. Богодухов, Харьковской обл., Першотравневий, Лозовской р-н). – НА ІА НАНУ. – № 1970/77. – 16 с., 25 табл.

Андрієнко В.П. Отчет об археологических исследованиях в 1971 году [Полтавская обл.]. – НА ІА НАНУ. – № 1971/101. – 23 с., 19 табл.

Андрієнко В.П. Отчет об археологических разведках и раскопках Ворсклинского отряда археологической экспедиции Донецкого гос. университета в 1974 г. – НА ІА НАНУ. – № 1974/115. – 11 с., 17 табл.

Андрієнко В.П. Отчет о разведках и раскопках археологической экспедиции Донецкого государственного Университета в Полтавской обл. в 1976 г. – НА ІА НАНУ. – № 1976/85. – 43 с., 58 табл., польова документація.

Андрієнко В.П. Отчет о раскопках и разведках археологической экспедиции Донецкого государственного университета в Полтавской области в 1977 году – НА ІА НАНУ. – № 1977/117. – 32 с.

Андрієнко В.П. Отчет о раскопках поселения у с. Пожарная Балка в 1978 г. // НА ІА НАНУ. – № 1978/89. – 13 с., 21 табл.

Андрієнко В.П. Отчет о раскопках археологической экспедиции Донецкого университета в 1979 г. [Полтавская обл.]. – НА ІА НАНУ. – № 1979/84. – 17 с., 31 табл.

Андрієнко В.П. Отчет об археологических раскопках у с. Пожарная Балка в 1981 г. – НА ІА НАНУ. – № 1981/94. – 20 с., 21 табл.

Андрієнко В.П. Отчет о раскопках археологической экспедиции Донецкого государственного университета у с. Пожарная Балка в 1983 г. // НА ІА НАНУ. – № 1983/51. – 15 с., 37 табл., додатки 17 арк.

Андрієнко В.П. Отчет об археологических исследованиях у с. Пожарная Балка в 1984 г. – НА ІА НАНУ. – № 1984/198. – 15 с., табл.

Андрієнко В.П. Отчет о раскопках археологической экспедиции ДонГУ у с. Пожарная Балка в 1989 г. – НА ІА НАНУ. – № 1989/102. – 9 с., 30 табл.

Андрієнко В.П. Отчет о раскопках археологической экспедиции Донецкого университета у села Пожарная Балка в 1990г. // НА ІА НАНУ. – № 1990/100.

Андрієнко В.П. Отчет о раскопках поселения и кургана у села Пожарна Балка в 1991 г. – НА ІА НАНУ. – № 1991/40. – 10 с., 42 табл.

Андрієнко В.П., Литвиненко Р.А. Отчет о раскопках курганов у г. Угледар Донецкой области в 1993 г. – НА ІА НАНУ. – № 1993/140. – 18 с.

Привалов А.И., Андрієнко В.П., Моруженко А.А. Отчет новостроечной экспедиции государственного университета за 1978 г. [Донецкая обл.]. – НА ІА НАНУ. – № 1978/73. – 42 с., 51 табл.

¹ З огляду на те, що публікація 21-го числа «Донецького археологічного збірника» за 2018 рік фактично здійснюється у 2019 календарному році, ми вирішили включити то нього ювілейні матеріали на пошану В.П. Андрієнка (голов. редактор).

II. Публікації

- Андрієнко В.П.** Майдани і майдановидні споруди України // Вісник Харківського університету. – 1971. – № 62. – Серія: Історія. – Вип. 5. – С. 65-76.
- Андрієнко В.П.** З історії дослідження проблеми землеробських культурів лісостепових племен Східної Європи (VII – III ст. до н.е.) // Вісник Харківського університету. – 1973. – № 94. – Серія: Історія. – Вип. 7. – С. 58-65.
- Андрієнко В.П.** Исследования в Полтавской области // АО 1972 года. – М.: Наука, 1973. – С. 258.
- Андрієнко В.П.** Основні культові обряди та споруди у племен лісостепової Скіфії (VII – V ст. до н.е.) // Вісник Харківського університету. – 1974. – № 104. – Серія: Історія. – Вип. 8. – С. 89-96.
- Андрієнко В.П.** Земледельческие культы племен Лесостепной Скифии (VII-V вв. до н.э.): автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. ист. наук: спец. 07.00.06 «Археология». – Харьков, 1975б. – 18 с.
- Андрієнко В.П.** Некоторые культовые символы племен Лесостепной Скифии (VII-VI вв. до н.э.) // 150 лет Одесскому Археологическому музею АН УССР: Тезисы докладов научной конференции. – К.: Наук. думка, 1975в. – С. 85-86.
- Андрієнко В.П.** Раскопки поселения у с. Олефирщина // АО 1974 года. – М.: Наука, 1975. – С. 248.
- Андрієнко В.П.** Раскопки поселения у с. Пожарная Балка // АО 1976 года. – М.: Наука, 1977. – С. 260.
- Андрієнко В.П.** Новые раскопки у с. Пожарная Балка // АО 1977 года. – М.: Наука, 1978. – С. 289-290.
- Андрієнко В.П.** Исследования длинного зольника у с. Пожарная Балка // АО 1978 года. – М.: Наука, 1979а. – С. 288-289.
- Андрієнко В.П.** О семантике орнамента сосуда из Владимировки // Проблемы эпохи бронзы Юга Восточной Европы: Тезисы докладов конференции. – Донецк, 1979б. – С. 70.
- Андрієнко В.П.** Раскопки у с. Пожарная Балка // АО 1979 года. – М.: Наука, 1980. – С. 246-247.
- Андрієнко В.П.** Круг и крест в орнаменте племен лесостепной Скифии // АИУ в 1978-1979 гг.: Тезисы докладов XVIII конференции ИА АН УССР. – Днепропетровск, 1980. – С. 84.
- Андрієнко В.П.** Раскопки поселения и курганов у с. Пожарная Балка // АО 1980 года. – М.: Наука, 1981. – С. 224.
- Андрієнко В.П.** О «священном» треугольнике в скифском искусстве // Скифо-сибирский мир. Искусство и идеология: Тезисы докладов 2-й археологической конференции. – Кемерово, 1984. – С. 25-26.
- Андрієнко В.П.** Раскопки у с. Пожарная Балка // АО 1984 года. – М.: Наука, 1986а. – С. 209-210.
- Андрієнко В.П.** К вопросу о структурном анализе древних вещей // Проблемы охраны и исследования памятников археологии в Донбассе: Тезисы докладов областного научно-практического семинара. – Донецк, 1986б. – С. 10-12.
- Андрієнко В.П.** Об относительной хронологии материалов поселения у с. Пожарная Балка // Проблемы скифо-сарматской археологии Северного Причерноморья: Тезисы докладов областной конференции, посвященной 90-летию со дня рождения проф. Б.Н. Гракова. – Запорожье, 1989а. – С. 8-9.
- Андрієнко В.П.** О материалах раскопа 11 поселения Пожарная Балка II // Охрана и исследования памятников археологии Полтавщины. Второй областной научно-практический семинар: Тезисы докладов и сообщений. – Полтава, 1989б. – С. 47-49.
- Андрієнко В.П.** О самых древних комплексах поселения Пожарная Балка // Проблемы охраны и исследования памятников археологии в Донбассе: Тезисы докладов областного научно-практического семинара. – Донецк: Донецкий областной краеведческий музей, 1989в. – С. 141-143.
- Андрієнко В.П.** К вопросу о хронологическом соотношении Келермесских курганов и Темир-Горы // 100-річчя Полтавського краєзнавчого музею. – Ч. 2. – Полтава, 1991. – С. 61-62.
- Андрієнко В.П.** Комплекс начала скифского времени на поселении Пожарная Балка (раскоп 11) // ДАС. – 1992а. – Вып. 1. – С. 73-88.
- Андрієнко В.П.** О материалах последнего этапа существования поселения Пожарная Балка II // История и археология Слободской Украины: Тезисы докладов и сообщений Всеукраинской конференции, посвященной 90-летию XII Археологического съезда. – Харьков: Харьковский госуниверситет, 1992б. – С. 84-86.
- Андрієнко В.П.** О находках бронзовых стремявидных удилищ на поселении Пожарная Балка // Киммерийцы и скифы: Тезисы докладов международной научной конференции, посвященной памяти А.И. Тереножкина. – Ч. 2. – Мелитополь: Мелитопольский пед. институт, 1992в. – С. 8-9.

- Андрієнко В.П.** Продолжение исследований у с. Пожарная Балка // АДУ 1992 р. – Київ; Луцьк, 1993. – С. 3-4.
- Андрієнко В.П.** Курганы раннескифского времени у с. Пожарная Балка // Проблемы археологии, древней и средневековой истории Украины. – Харьков, 1995а. – С. 43–44.
- Андрієнко В.П.** Об изображениях «мальтийского креста» в Лесостепной Скифии (хронология и семантика) // Тезисы докладов вузовской конференции. – Донецк, 1995б. – С. 11-12.
- Андрієнко В.П.** Про архаїчні зображення лотоса в Лісостеповій Скіфії // Історія релігії в Україні: Тези повідомлень Міжнародного V круглого столу. – Київ; Львів, 1995в. – С. 35-38.
- Андрієнко В.П.** Булавки с поселения у с. Пожарная Балка // Більське городище в контексті вивчення пам'яток раннього залізного віку Європи. – Полтава, 1996. – С. 353-358.
- Андрієнко В.П.** О находках изображений рогатых птиц на поселениях Ворсклы (хронология и семантика) // Проблемы истории и археологии Украины: Тезисы докладов научной конференции. – Харьков, 1999. – С. 22-23.
- Андрієнко В.П.** О нижней хронологической дате поселения Пожарная Балка // Археология и древняя архитектура Левобережной Украины и смежных территорий. – Донецк, 2000. – С. 100-101.
- Андрієнко В.П.** Детали конской узды с поселения Пожарная Балка // ДАС. – Вып. 9. – 2001. – С. 46-54.
- Андрієнко В.П.** Об относительной хронологии наконечников стрел из Пожарной Балки (архаический период) // ДАС. – 2004. – Вып. 11. – С. 118-129.
- Андрієнко В.П.** Згадуючи вчителя // Древности 2012. Харьковский историко-археологический ежегодник. – Т. 11. – Харьков, 2016. – С. 376-379.
- Андрієнко В.П., Литвиненко Р.А.** Раскопки кургана близ г. Угледар // АДУ 1993 року. – К., 1997. – С. 8-9.
- Литвиненко Р.О., Андрієнко В.П.** Курган бронзового віку поблизу м. Вугледар на Донеччині (верхів'я р. Кашлагач басейну Дніпра) // АА. – № 30. – Донецк, 2013. – С. 140-171.
- Моруженко А.А.** Исследования на юге Донецкой области / [А.А. Моруженко, А.И. Привалов, В.П. Андрієнко, Т.А. Шаповалов, В.А. Косиков, Т.П. Лыфарь, О.Я. Привалова, Л.Г. Шепко, Т.М. Потёмкина, В.К. Гриб] // АО 1978 года. – М.: Наука, 1979. – С. 375.

III. Література про В.П. Андрієнка та поселення Пожарна Балка-II

- Андрієнко Владислав Петрович** // Українські історики ХХ століття. Біобібліографічний довідник. Серія «Українські історики». – Вип. 2. – Ч. 3. – К., 2006.
- Горбов В.Н., Кабанова Е.В.** Некоторые аспекты культовой практики населения эпохи бронзы Северо-Восточного Приазовья // АА. – № 21. – Донецк, 2010. – С. 86-103.
- Ковпаненко Г.Т.** Племена скифського часу на Ворсклі. – К.: Наук. думка, 1967. – 188 с.
- Ляпушкин И.И.** Поселение скифского времени близ дер. Пожарная Балка, Полтавская обл. // КСИИМК. – 1951. – Вып. XXXVII. – С. 125-130.
- Мезенцева Г.** Дослідники археології України. Україна: Енциклопедичний словник-довідник. – Чернігів: Сіверянська думка, 1997. – 205 с. (С.108).
- Рыбаков Б.А.** Язычество древних славян. – М.: Наука, 1981. – 608 с.